

Iijoen otva -hankkeen vesistövisiotyön toimintamalli

Iijoen otva oli kolme vuotta kestävä EU-rahoitteinen hanke (15.10.2015–14.10.2018). Otva-hankkeen tavoitteita olivat vesistövision laatiminen Iijoelle, vaelluskalakantojen palauttamisen edistäminen, viestintä Iijoesta sekä pienempien toimenpiteiden ja kokonaisuuksien edistäminen alueella. Hanketta hallinnoi Pohjois-Pohjanmaan liitto ja osatoteuttajana toimi Luonnonvarakeskus. Vesistövisio-osuudesta vastasivat Pöyry Finland Oy, Akordi Oy ja Mapita Oy. Pohjois-Pohjanmaan liitto osallistui vesistövisio-osuuden kaikkien toimenpiteiden valmisteluun ja edistämiseen.

Vesistövision tavoitteena oli *”...varmistaa eri käyttömuotojen edustajien mahdollisuudet ja edellytykset sitoutua vesistövisioon ja erityisesti sen kokoamiseen. Vesistövisiolla käynnistetään jatkuva kehittämisspolku Iijoen arvon nostamiseksi.”*

Lisäksi tavoitteena oli rakentaa prosessi, joka olisi käytettävissä *”...uutena toimintamallina sovitettaessa yhteen vesistöalueen eri käyttömuotoja ja palautettaessa samanaikaisesti vaelluskalakantoja elinvoimaisiksi muuallakin missä on suuria sähköntuotantoon rakennettuja jokia.”*

Vesistövisio-osuuden toimintamalli rakennettiin monenvälisen neuvottelevan yhteistyön ja laajan osallisuuden periaatteille.

Visiotyö koostui seuraavista osa-alueista:

- Esiselvitys,
- Neuvottelukunnan kokoaminen ja työskentely,
- Paikkatietokysely Iijoen arvoista,
- Paikalliset työpajat,
- Iijoen Wiki-sivusto,
- Vesistövisio-dokumentti,
- vision toteutukseen tähtäävä Toimenpideohjelma,
- Iijoki Foorumit sekä
- Sopimus jatkuvuuden varmistamiseksi.

Nämä osa-alueet on kuvattu seuraavassa tiiviisti. Vesistövision materiaalit löytyvät Otva-hankkeen sivuilta:

https://www.pohjois-pohjanmaa.fi/aluesuunnittelu/iijoen_otva

Esiselvitys

Ennen Otva-hankkeen alkua laadittiin Iijoen yhteisen vision edellytyksiä arvioiva esiselvitys. Esiselvityksen tehtävänä oli selvittää ja koota Iijoen vesistövision lähtökohtia,

eri osapuolten tavoitteita, nykyisiä suunnitelmia ja ilmapiiriä siten, että voidaan valita sopiva työtapa vision laadintaan. Esiselvitys tuotti kuvan lijoen kehittämisen haasteista ja kartoitti edellytyksiä laaja-alaiselle vesistövisiotyölle. Esiselvityksen avulla pyrittiin myös rakentamaan luottamusta ja uskottavuutta Otva-hankkeen vesistövisiotyölle.

Neuvottelukunnan työskentely

lijoen otva -hankkeen vesistövision neuvottelukunta toimi vesistövisiotyön keskeisenä areenana, ja se oli ratkaisevassa roolissa vesistövision ja toimenpideohjelman (ks. alempana) muodostamisessa, hankkeiden käynnistämisessä, sitoutumisen ja luottamuksen rakentamisessa sekä yhteistyön jatkuvuuden varmistamisessa Otva-hankkeen jälkeen. Neuvottelukunta aloitti toimintansa 3.5.2016. Neuvottelukuntaan oli kutsuttu mukaan laaja joukko alueen toimijoita: alueen kunnat, viranomaistahoja, yrityksiä, järjestöjä ja yhdistyksiä, yrittäjiä sekä maa- ja metsätalousministeriön edustaja. Neuvottelukunta kokoontui hankkeen aikana yhteensä kymmenen kertaa, viimeinen kokous järjestettiin 20.9.2018.

Neuvottelukunnan tilaisuudet olivat pääasiassa kaksipäiväisiä tapahtumia, jotka koostuivat fasilitoiduista ryhmä- ja paritöistä, keskusteluista, esitelmistä sekä tutustumisesta johonkin kokouksen lähialueen kohteeseen. Neuvottelukunta laati yhteistyön pelisäännöt, työsti yhdessä vision päätavoitteet, kehitti toimenpiteitä ja konkreettisia hankkeita vision tavoitteiden toteuttamiseksi, ja sopi lopuksi yhteistyön jatkosta Otva-hankkeen päättyessä. Neuvottelukunnan avulla saatiin käynnistettyä mm. usean miljoonan euron vaelluskalakärkihanke, jolla tuetaan vaelluskalojen luontaisen elinkierron palauttamista.

Akordi Oy vastasi pääosin neuvottelukunnan työskentelyn suunnittelusta ja fasilitoinnista. Työssä sovellettiin monenvälisen neuvottelun menetelmiä ja yhteistoiminnallisia menetelmiä. Neuvottelukunnalla oli päätösvalta visiotyön suuntaamisesta ja päätökset tehtiin konsensusperiaatteella. Työskentelyssä kiinnitettiin erityistä huomiota yhteistyön edellytysten parantamiseen ja vuorovaikutuksen laatuun. Neuvottelukunnan työskentelyssä esiin nousseita ristiriitaisia teemoja varten järjestettiin myös erillisiä neuvottelu- ja keskustelutilaisuuksia.

Paikkatietokysely

lijoen arvot -paikkatietokyselyllä kartoitettiin lijoen alueen nykytilaa, käytätapoja sekä jokeen ja sen ympäristöön liittyviä arvoja. Kyselyllä laajennettiin vesistövisiotyön tietopohjaa ja laajennettiin visiotyöhön osallistujien joukkoa alueen asukkaiden ja matkailijoiden suuntaan. Samalla vastaajilta kysyttiin tulevaisuuden toiveista ja pyrittiin tunnistamaan konkreettisia kehittämiskohteita, joita nostettiin mukaan visiotyön toimenpideohjelmaan. Kyselyn toteutti Mapita Oy yhteistyössä Akordi Oy:n, Pöyry Finland Oy:n ja Pohjois-Pohjanmaan liiton kanssa. Kysely toteutettiin lokakuussa 2016 ja siihen saatiin merkintöjä 805 vastaajalta. Paikannusten määrä oli yhteensä 2713 kappaletta.

Paikalliset työpajat ja kuntakierros päättäjien tapaamiseksi

Paikalliset työpajat järjestettiin syksyllä 2016 lissä, Yli-lissä, Pudasjärvellä, Taivalkoskella ja Kuusamossa yhdessä vesistökuunnostuksia edistävän Vyyhti II -hankkeen kanssa. Työpajoissa esiteltiin paikkatietokyselyn tuloksia sekä ideoitiin paikallisia hankkeita ja vesistökuunnostuskohteita. Ideat on koottu toimenpideohjelmaan ja ideapankkiin.

Vuonna 2017 syksyllä järjestettiin samoilla paikkakunnilla tapaamiset poliittisten päättäjien kanssa, joissa esiteltiin vesistövision luonnosta sekä keskusteltiin konkreettisten toimenpiteiden edistämisestä.

Työpajatyöskentelyllä ja kuntakierroksella on ollut vaikutusta toimenpideohjelmaan, alueellisten vesistökuunnostusten edistämiseen sekä kuntien ja alueellisten kehitysyhtiöiden hankesuunnitelmiin. Myös konkreettisia hankkeita, kuten Raasakan vanhan uoman yhteistyöhanke, Tyrjärven-Koviojärven vesistön ja valuma-alueen kuunnostushanke sekä Tyrjärven pikkukalat kiertoon -biotaloushanke, on saatu alulle yhteistyössä paikallisten asukkaiden ja neuvottelukunnan toimijoiden kanssa.

Iijokiwiki

Iijokiwiki on Järvi-meriwikiin perustuva Iijoen vesistöalueen oma kansalaistiedevalusta. Iijokiwiki kokoaa tietoa Iijoen vesistöalueen järvistä ja joista ja mahdollistaa kansalaisten osallistumisen havaintojen, valokuvien ja paikkamerkintöjen tallentamiseen. Iijokiwikiin voi lisätä kaikille käyttäjille avoimia paikkoja, joihin kuka tahansa voi lisätä havaintoja ja muita sisältöjä. Kaikki Iijokiwikin tiedot löytyvät kartalta. Joen osa-alueet on merkitty kartalle niiden ekologisen tilan luokittelun perusteella.

Iijokiwikiä ylläpidetään osana Järvi-meriwikiä Suomen ympäristökeskuksessa (SYKE).
Linkki Wiki-nettisivuille: <https://www.jarviwiki.fi/iijokiwiki/>

Vesistövisio

Iijoelle laadittiin vuoteen 2030 ulottuva vesistövisio. Visiotyössä tunnistettiin viisi eri osa-alueita, joilla on tärkeä rooli Iijoen arvon nostamisessa ja jotka ovat vuorovaikutteisessa suhteessa toisiinsa. Vision osa-alueita ovat: Vuorovaikutus ja viestintä, Vaelluskalat, Veden laatu ja valuma-alue, Vetovoima ja elinkeinot sekä Virkistyskäyttö ja asumisviihtyvyyys. Jokaiselle osa-alueelle muodostettiin omat tavoitteensa ja visiolauseensa.

Toimenpideohjelma

Toimenpideohjelma täydentää vesistövisiota sisältäen visiotyön aikana tärkeäksi tunnistettuja toimenpiteitä ja hankkeita Iijoen arvon nostamiseksi. Iijoen neuvottelukunta sitoutuu toimenpideohjelmaan ja päivittää sitä jatkuvasti.

Lähtökohtana toimenpideohjelmalle on ollut paikkatietokysely ja paikallistilaisuudet. Erikokoiset kehittämistoimet on tehty monivaiheisesti ja vuorovaikutteisesti paikallisryhmätapaamisista saatujen ehdotusten pohjalta. Esitettyjä projekteja on yhteistyössä neuvottelukunnan kanssa listattu, teemoitettu ja priorisoitu.

Iijoki Foorumit 2017 ja 2018

Iijoki Foorumit järjestettiin kokoamaan laajasti alueen toimijat yhteen ja mahdollistamaan kansalaiskeskustelua Iijoen kehittämisestä, vetovoimasta ja tulevaisuudesta sekä tiedottamaan Otva-hankkeen etenemisestä. Ensimmäinen Iijoki Foorumi järjestettiin Pikku-Syötteellä toukokuussa 2017 ja toinen Foorumi Yli-lin Kierikkikeskuksessa syyskuussa 2018. Molempiin Foorumeihin osallistui noin 70–80 Iijoen kehittämisestä kiinnostunutta osallistujaa. Foorumit osoittivat, että Iijolla riittää kiinnostusta Iijokea koskevalle uudelle tiedolle, ajankohtaisille hankkeille ja yhteiselle keskustelulle Iijoen kehittämiseksi.

Sopimus Iijoen vesistövision toteutuksesta vuosina 2018–2023

Sopimuksella Iijoen vesistövision toteutuksesta sovitaan Otva-hankkeessa laadittujen Iijoen vesistövision ja toimenpideohjelman toteutuksesta. Sopimusjärjestely varmistaa osaltaan yhteistyön ja kehittämistyön jatkuvuuden Otva-hankkeen päättyessä 2018. Sopimuksella päätetään myös vaadittavan resurssin sijoituksesta ja rahoituksesta. Lisäksi sovitaan erillisten hankkeiden ja muiden kehittämistoimenpiteiden toteutuksesta ja rahoituksesta.

Mirko Laakkonen
projektipäällikkö (Iijoen otva -hanke)
Pohjois-Pohjanmaan liitto
Puh: 040 685 4036
mirko.laakkonen@pohjois-pohjanmaa.fi

Kalle Reinikainen
projektipäällikkö (Vesistövisio-osuus)
Pöyry Finland Oy
Puh: 050 590 7640
kalle.reinikainen@poyry.com

Lasse Peltonen
vesistövision yhteistyö
Akordi Oy
Puh: 040-192 0053
lasse@akordi.fi